

VRŠNJAČKO NASILJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Snježana Bošnjak, dipl. soc. radnica
HRVATSKI ZAVOD ZA SOCIJALNI RAD
ŽUPANIJSKA SLUŽBA U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJI²⁰⁰
Područni ured Požega

Apstrakt: *Vršnjačko se nasilje definira kao neželjeno agresivno ponašanje usmjereno prema određenoj osobi, koje se ponavlja duže vrijeme i u kojem postoji nesrazmjer snage ili moći između počinitelja i žrtve, a počelo se promatrati 70-ih godina prošlog stoljeća u skandinavskim državama pod terminom mobbing, kojega je uveo školski liječnik Heinemann koristeći ga u kontekstu rasne diskriminacije. Ova riječ proizlazi iz engleske riječi mob, a označuje relativno veliku i anonimnu skupinu ljudi uključenu u djelovanje prema devijantnom pojedincu. Ubrzo nakon toga interes za proučavanjem vršnjačkog nasilja pojavio se i u ostatku svijeta, a došlo je do saznanja da postoje razni oblici vršnjačkog nasilja. Neke statistike u SAD pokazuju da je godišnje preko šest milijuna dječaka i četiri milijuna djevojčica uključeno u tučnjave na području škole, na igralištima je svakih sedam minuta napadnut neki učenik. U svrhu promocije nenasilničkog ponašanja, svake godine obilježava se Nacionalni dan borbe protiv vršnjačkog nasilja ili „Pink Shirt Day“, u Hrvatskoj poznat kao Dan ružičastih majici. Vršnjačko nasilje ostavlja negativne posljedice na one koji sudjeluju u njemu. Žrtve i počinitelji vršnjačkog nasilja u prosjeku češće pate od depresivnih i anksioznih poremećaja te suicidalnih misli, a čak i u odrasloj dobi osobe mogu pokazivati štetne obrasce ponašanja zbog pretrpljenog vršnjačkog nasilja u školskim danima. U vidu smanjenja pojave vršnjačkog nasilja, vrlo važan čimbenik je upravo prevencija na svim razinama odgojnog i obrazovnog sustava. U vidu smanjenja pojavnih oblika, koriste se razni programi i mjere prevencije nasilja, a pokazalo se da su uspješne metode pristupiti počiniteljima i žrtvama s razumijevanjem, ali uporno (nenasilno) kažnjavati počinitelje, uključiti zajednicu i roditelje te educirati djecu, služiti kao pozitivan primjer i postaviti stroge granice oko toga što je prihvatljivo ponašanje, a što ne.*

Ključne riječi: *bullying, hrvatski zakonodavni okvir, nasilje, prevencija, vršnjaci*

Uvod

Zbog ubrzanog načina života i nerijetko iskrivljenih životnih prioriteta, koji u drugi plan stavljaju komunikaciju, obitelj i njegovanje međusobnih odnosa, naša svakodnevnica ispunjena je izazovima kojih često nismo svjesni. Sve to može biti „okidač“ otuđenja ljudi i moralne krize, pa tako i pojave nasilja u obitelji, na radnom mjestu, među vršnjacima (Klarić, 2014). Nude se razne definicije nasilja, a prema Field, nasilništvo obuhvaća „psihološko, emocionalno, socijalno ili tjelesno uznemiravanje jedne osobe od strane druge“ (Field, 2004). Klarić figurativno spominje i oblik nasilja prisutan u društvenim strukturama i odnosima, a naziva ga strukturalnim nasiljem (Field, 2004). Ono označava „neodgovarajuću ili nepostojeću akciju društva prema različitim društveno negativnim i neprihvatljivim pojavama“, odnosno neadekvatan rad na suzbijanju bilo kakvog oblika nasilja i neprimjerenog ponašanja.

²⁰⁰ sbosnjak.1908@gmail.com

Problematika vršnjačkog zlostavljanja

Iako na velikoj većini škola u Republici Hrvatskoj stoji natpis da je ovo „mjesto nulte tolerancije na nasilje“, situacije iz prakse pokazuju da to nije uvijek slučaj. Nasilje među djecom, vršnjačko nasilje ili bullying naziv je za nepoželjno ponašanje djece kada jedno ili više njih opetovano i namjerno uznemiruje, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje nije u mogućnosti obraniti se. Zanimljivo je istaknuti kako se, ponašanje koje je danas opisano kao nasilje među djecom, 1960-ih i 1970-ih godina smatralo normalnim dijelom djetinjstva koje je svako dijete na neki način doživjelo, na putu do odraslosti. Poliklinika za zaštitu djece i mladih. (2010). Djeca koja su trpila nasilništvo, nisu nailazila na razumijevanje odraslih, a škole po tom pitanju nisu ništa poduzimale. Nedostatak podrške i razumijevanja za djecu je veliki stres te ima dalekosežne posljedice. Tek zadnjih desetljeća problem nasilja postaje češćim predmetom istraživanja te se razvijaju i usavršavaju razne teorije komunikacijskih vještina i tehnika koje pomažu u borbi protiv nasilja (Field, 2004). Važan preokret u shvaćanju ovakvih obrazaca ponašanja napravili su švedski liječnik Heinemann i Dan Olweus, norveški profesor psihologije, nakon ozbiljnog slučaja zlostavljanja koji se dogodio u jednoj norveškoj školi i zabrinuo javnost. Vlada je tada odlučila reagirati i naložila detaljnije proučavanje te pojave i suzbijanje problema kroz osmišljavanje preventivnog programa. Kroz svoja istraživanja, Heinemann i Olweus, promatrajući djecu u njihovoj interakciji, primijetili su problematična ponašanja, njihovu učestalost, obrasce i posljedice za djecu. Poliklinika za zaštitu djece i mladih. (2010). Obzirom na interakciju sudionika, može biti izravno što uključuje ruganja, udaranja, kritiziranja, vrijeđanja i sl. te neizravno poput ogovaranja, ignoriranja ili isključivanja iz društva. Nasilje među djecom najčešće se manifestira u dva oblika, fizičkom i verbalnom. Fizičko nasilje uključuje guranje, udaranje, čupanje te je vidljivije od verbalnog nasilja ismijavanja, zadirkivanja, vrijeđanja. Nerijetko verbalno nasilje prati fizičko. Poliklinika za zaštitu djece i mladih. (2010). Nasilništvo kao pojavu, nažalost, nije moguće u potpunosti iskorijeniti ali je moguće pružiti pomoć i podršku zlostavljanoj djeci te se u najboljim uvjetima, nasilništvo u školama može smanjiti i do 50 posto (Field, 2004). Prema stručnoj literaturi, glavni akteri bullyinga su nasilnik (ili grupa nasilnika) i žrtva. Treba istaknuti kako literatura predlaže da upotrijebljena terminologija ima bolje ekvivalente u „djeca koje trpe nasilje“ i „djeca koja se nasilno ponašaju“. Iz odgojnih razloga, izrazi nasilnik i žrtva nisu prihvatljivi budući da „etiketiraju“ djecu koja su još u razvoju i ne potiču ih na promjenu ponašanja. UNICEF. (2010). U svrhu lakšeg snalaženja u radu, zadržani su izrazi dijete nasilnik i dijete žrtva. Neka najčešća obilježja napadača su prkos, eksplozivnost i slaba samokontrola, potreba za kontrolom ostalih, sklonost konfrontaciji s odraslima, manjak empatije, nepoštivanje pravila. Često je fizički jači od žrtve i dobiva potporu od druge djece koja mu se pridružuju iz straha. Nerijetko su i sami bili žrtve nekog oblika nasilničkog ponašanja, umišljaju postojanje agresije prema sebi čak i kada to nije slučaj te jako dobro uspijevaju u pronalaženju slabe točke kod žrtve. Nasuprot njima, žrtve nasilničkog ponašanja su mirna, tiha djeca, nesigurna i niskog samopouzdanja s tek nekoliko prijatelja. Pokazuju sklonost anksioznosti i depresivnosti te ostvaruju niže rezultate na mjerama školske sposobnosti i prosocijalnog ponašanja (Sesar, 2011). Malu skupinu čine djeca koja su istovremeno i zlostavljači i žrtve. Najčešće se radi o situacijama kada djeca koja su zlostavljana, reagiraju na način da sitnijim oblicima nasilja ugrožavaju „slabije“ od sebe. Istraživanja su pokazala kako kod vršnjačkog nasilja, posljedice osjećaju i nasilnik i žrtva, a djeca koja su i žrtve i nasilnici, trpe dvostruke posljedice te čine najrizičniju skupinu. Žrtve nasilja u djetinjstvu, u kasnijoj životnoj dobi češće se bore s osjećajima tuge, usamljenosti, nesigurnosti. Često izbjegavaju situacija koje uključuju pregovore, konflikte ili bilo kakve oblike neslaganja. Teže izabiru zanimanje, ljubavnog partnera i održavaju funkcionalne obiteljske, ljubavne i prijateljske veze. Neke žrtve se socijalno izoliraju i zatvaraju u sebe, što znatno povećava rizik od ponovnog zlostavljanja. Počinitelji nasilja pak s takvim predispozicijama skloniji su kriminalnim radnjama u budućnosti. Što to onda utječe na razvoj tog nepoželjnog ponašanja? Svakako na to pitanje ne postoji univerzalno točan odgovor, no ono što je sigurno da veliki značaj nose osobne karakteristike djeteta i obitelji u kojoj odrasta, škola, kao i činjenica da je nasilno ponašanje naučeno ponašanje u ranim godinama života. Do pete godine života, djeca postupno preuzimaju vrijednosti i pravila svojih roditelja, društva i zajednice u kojoj žive (Juul, 2018). Djeca koja su živahnija, energičnija, impulzivna i nestrpljiva, imaju veći rizik da postanu nasilnici. Također, ako obitelj, kao djetetov najraniji uzor, nije izvor pažnje i topline već pozornica nasilnog ponašanja, vjerojatno je da će se dijete na isti način ophoditi i prema svojim vršnjacima. I na kraju, školsko okruženje koje ne njeguje osjećaje

prihvaćenosti, poštovanja i bliskosti učenika i nastavnika, kao i loš nadzor u određenim dijelovima škole, idealno je za pojavu bullyinga. Svjetska istraživanja raširenosti nasilja među djecom, pokazala su da je postotak djece žrtava školskog nasilja vrlo sličan: Australija 17%, Engleska 19%, Japan 15%, SAD 16%, Španjolska 17%, Norveška 14%. Poliklinika za zaštitu djece i mladih. (2010). Istraživanje provedeno u 22 europske zemlje, od strane Nansela i suradnika iz 2004., utvrđuje najnižu učestalost počinitelja nasilja u Švedskoj i Walesu – 3%, a najvišu u Danskoj – 20% (Sesar, 2011). Novija istraživanja pokazuju kako je većina djece bila zlostavljana ili svjedočila školskom zlostavljanju. Statistički podaci govore kako u američkim školama ima oko 2,1 milijuna nasilnika i 2,7 milijuna žrtava. Nasilništvo se događa svugdje, bez obzira na veličinu i vrstu škole. Učenici nasilje prepoznaju kao veliki problem i prepreku da se osjećaju sigurno, opušteno i zaštićeno te da ostvaruju bolji školski uspjeh (Field, 2004). Nasilje se najčešće događa od 4.-8. razreda osnovne škole, a čak 71% nastavnika prešućuje i ne reagira na bullying, što je zabrinjavajuće (Reić Ercegovac, 2016). Stanje u Hrvatskoj nije ništa bolje. Prema podacima MUP-au 2022. godini evidentirano je povećanje prijave svih kaznenih djela na štetu djece za 5.8 % te povećanje broja oštećene djece za 4.4% u odnosu na godinu ranije. Od toga je prijavljeno 330 kaznenih djela protiv života i tijela na štetu djece. Prijavljeno je i 263 kaznena djela tjelesne ozljede te 45 teške tjelesne ozljede na štetu djeteta. U 2022. godini je bilo 296 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci što je za 27 više nego u 2021. godini.

Tabela 1. Nasilje u R. Hrvatskoj

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Nasilje u obitelji	61	62	97	76	76	70
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	90	68	82	55	51	101
Nasilje u drugim ustanovama	11	10	6	6	6	5
Ostalo nasilje	41	39	23	38	65	48
Zanemarivanje	82	54	73	64	71	72
UKUPNO	285	233	281	239	269	296

Podaci iz Izvješća pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu (18)

Iz prikaza vidimo da se najveći broj prijava odnosi na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama što je poraslo 100 % u odnosu na 2021. godinu. Od ukupno 101 prijave za nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, njih četiri se odnosi na nasilje među djecom, a 3 za prijave za nasilje djelatnika. Za nasilje u školama je zaprimljeno 85 prijava za nasilje među djecom, a 7 na nasilje djelatnika škole.

Analiza raširenosti nasilja pokazala je zanimanje pojave nasilja i školskog uspjeha te pojavu nasilja i dobi djece – djeca s nižim uspjehom češće su sudionici vršnjačkog nasilja, a nasilno ponašanje raste s dobi te svoj vrhunac ima na koncu osnovne škole i tada počinje opadati. Obzirom na spol, djevojčice su rjeđe nasilne i češće čine ili doživljavaju neki oblik verbalnog nasilja. Dječaci gotovo uvijek nasilje doživljavaju od dječaka, i to fizičke prirode. Sva djeca imaju pravo na učenje bez straha od nasilja bilo koje vrste, a to im trebaju omogućiti sve osobe koje su uključene u njihovo obrazovanje. Veliku odgovornost u suzbijanju vršnjačkog nasilja imaju u prvom redu roditelji, a nakon toga zajednica u kojoj djeca žive te školsko okruženje u kojem se kreću. Roditelji, pružanjem ljubavi i pažnje svojoj djeci, prisutnošću u njihovom životu i modelom prihvatljivog ponašanja, smanjuju vjerojatnost sudjelovanja u vršnjačkom nasilju. Dječje okruženje trebalo bi biti zaštićeno od oružja, obiteljskog nasilja, nasilja u medijima i konflikata. Jasna struktura pravila ponašanja i razumijevanje posljedica njihova kršenja, djeci pomažu da se na vrijeme odupru nasilnom ponašanju. Pojava nasilja sprječava se kroz trijadu međusobne suradnje i komunikacije učenika, roditelja te škole (profesori i stručni suradnici). Naglasak je i na izbjegavanju poticanja natjecateljskog ponašanja među djecom, organizaciji i provedbi radionica socijalnih vještina i rješavanja konflikata, osmišljavanju školskih/razrednih pravila, hvaljenju i podupiranju pozitivnog i prijateljskog ponašanja te pružanju vlastitog primjera. Sesar dodaje kako je u „našim područjima problem vršnjačkog nasilja tek u početnim fazama istraživanja,

odnosno u fazi utvrđivanja raširenosti pojave, u razvijenim zemljama svijeta problem vršnjačkog nasilja već je prošao kroz nekoliko faza: od utvrđivanja učestalosti pojave, rada na senzibilizaciji javnosti za ovaj problem, ... izrade preventivskih i intervencijskih programa te konačno evaluaciji preventivskih i intervencijskih programa“ (Sesar, 2011).

Preventivni programi

Nastavno na opisan problem nasilja među djecom, epidemiološke podatke o njegovoj raširenosti te smjernice za sprječavanje, bit će predstavljen jedan od svjetskih programa prevencije vršnjačkog nasilja, uvršten u dvije baze učinkovitih programa prevencije problema u ponašanju, Blueprints for Healthy Youth Development i Collaborative for Academic Social Emotional Learning (CASEL), s osvrtom na UNICEF-ov program koji se svojedobno provodio u Hrvatskoj. Riječ je o Steps to Respect programu namijenjenom školama i radu s djecom starije školske dobi, od trećeg do šestog razreda. Usmjeren je na smanjenje i prevenciju nasilja, jačanje individualnih kompetencija, modifikaciju školskog okruženja te edukaciju školskih djelatnika. Na individualnoj razini, razvija zaštitne čimbenike u vidu vještine rješavanja problema i socijalnih vještina dok na razini škole, kao zaštitni faktor navodi podršku i nagrađivanje prosocijalne školske uključenosti. Stoga, cilj Steps to Respect programa je suzbijanje nasilja i destruktivnog ponašanja promatrača, stimulacija prosocijalnog ponašanja i unapređenje socio-emocionalnih vještina. Ovaj program pripada univerzalnoj razini prevencije, budući da je usmjeren na ciljanu populacijsku skupinu, odnosno provodi se u okružju obitelji i škole te pruža podršku roditeljima i razvija socijalno-emocionalne kompetencije. Teorijsku podlogu program ima u socijalno-emocionalnom učenju, koji razvija socioemocionalne kompetencije poznavanja sebe (vlastitih emocija i odgovornosti), brige za druge (uvažavanje različitosti), odgovorno donošenje odluka (kontrola emocija, analiza situacija, rješavanje problema) i socijalna učinkovitost (komunikacija, pregovaranje, izgradnja odnosa). Svrhu ima u razvoju samokontrole, emocionalne svijesti i socijalnih vještina interakcije i razumijevanja međuljudskih odnosa. Dakle, pravovremenim oblikovanjem dječjih ponašanja, stavova i vrijednosti može se prevenirati dječje nasilje i spriječiti uobičajeno rješavanje vršnjačkih problema frustracijom i sukobom. Steps to Respect program odvija se u tri faze. Prva faza je analiza školskog okruženja i prisutnih problema nasilja među djecom. Druga faza je edukacija školskih djelatnika vezano uz provođenje programa i ophođenje učenicima sudionicima nasilja, a treća faza provođenje kurikulumu s učenicima u razredu. Teme koje se obrađuju su: kako sklapati prijateljstva, prepoznavanje i razumijevanje i upravljanje osjećajima, empatija, sposobnost donošenja odluka, rješavanje konflikata, asertivna komunikacija itd. Za roditelje su dostupne brosure nakon svake lekcije, koje informiraju o tijeku programa, vještinama i vrijednostima koje su djeca usvojila te načinima podrške djece u njihovoj implementaciji u svakodnevnom životu. Materijali predviđeni za lekcije su neutralni, kako bi mogli biti primjenjivi u svim kulturama, nacionalnostima i okruženjima. Navedeni program bio je evaluiran dva puta. 2005. godine Frey i suradnici u istraživanje su uključili 6 škola te ih u paru podijelili u kontrolne škole i škole u kojima se primjenjivao Steps to Respect program. Dobiveni rezultati u školama koje su provodile preventivski program ukazali su na manju toleranciju nasilničkog ponašanja, veću učeničku odgovornost, reagiranje i prijavljivanje nasilničkog ponašanja a ne samo pasivno promatranje. Sljedeća implementacija programa uključila je 33 škole također podijeljene na intervencijske i kontrolne. Rezultati su pokazali velik porast u promicanju nenasilne politike i strategije, poboljšanje školske atmosfere među učenicima i nastavnicima, manje prijavljenih slučajeva nasilja, razvoj osobnih socioemocionalnih kompetencija. Blueprints Programs. U Hrvatskoj, važnu ulogu ima UNICEF-ov program naziva „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“, poznat i pod nazivom „Stop nasilju među djecom“, kojim se želi povećati osviještenost problema bullyinga među djecom, roditeljima i školskim djelatnicima. Razvijen je i provoden u suradnji s domaćim stručnjacima i Agencijom za odgoj i obrazovanje od 2003.- 2012. godine, kao odgovor na rastući problem zlostavljanja i zanemarivanja djece uočen od strane građana u ispitivanju koje je 2003. provela agencija Puls, na uzorku od 1000 kućanstava. U trenutku formiranja programa, istraživanje provedeno Olweusovim upitnikom na manjem uzorku zagrebačkih škola pokazalo je da 20% hrvatske djece učestalo trpi nasilje, a 17% djece čini nasilje, što zaključuje da oko 100 000 djece u Hrvatskoj biva izloženo vršnjačkom nasilju. Program je bio koncipiran na način da je uključena cijela škola, i zaposlenici i učenici i roditelji i lokalna zajednica. Svaka uključena škola dobila je mentora koji je educirao učitelje, nadgledao i pratio provođenje

programa u toku jedne godine. Program je bilo potrebno sustavno provoditi, kako bi i nove generacije koje dolaze u školu prošle iste radionice. Učitelji su sa svojim razredima donosili vlastite vrijednosti, pravila i posljedice nasilničkog ponašanja, a kroz satove razrednika razvijali socio-emocionalne vještine te se educirali kako pomoći i pružiti podršku zlostavljanim vršnjacima. Bile su predviđene i radionice za roditelje kao i suradnja s lokalnom zajednicom. Poseban naglasak stavljen je na djecu koja su se kontinuirano nasilnički ponašala, želeći promijeniti njihovo ponašanje i razviti empatiju prema drugim učenicima. Zadovoljenjem kriterija programa, škola koja je sudjelovala, dobivala je status „Škola bez nasilja“ te je taj status trebalo obnavljati svake tri godine, kroz stručnu evaluaciju. Program „Stop nasilju među djecom“ proveden je u 185 škola, educirano je 1500 učitelja i obuhvaćeno je 150 000 djece. Evaluacija je pokazala da se za vrijeme provođenja, stopa vršnjačkog nasilja smanjila za 50 posto te se svrstava među najuspješnije programe u svijetu. Učenici su se izjasnili da više primjećuju nasilje, manje su u strahu i u većoj mjeri reagiraju na pojavu nasilja. Nakon 2012. godine UNICEF je program predao Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, s ciljem trajne implementacije programa u sustav. Nakon te predaje, školama su istekli statusi koje kasnije više nisu obnavljale postupkom evaluacije. Stoga, nažalost, na nekim školama još uvijek stoji natpis „Škola bez nasilja“ no u njoj se ne provodi nikakav preventivni program te u svom punom smislu ne predstavlja ništa budući da je s prestankom programa, ponovno počela rasti i stopa nasilja. UNICEF (2010.). Hrvatski sabor je 2017. godine izglasao Dan ružičastih majica kao Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad vršnjacima koji će se održavati svake zadnje srijede u veljači. Danas je Dan ružičastih majica, odnosno Dan borbe protiv vršnjačkog zlostavljanja koji se obilježava diljem svijeta. Sve je počelo 2007. godine kada su srednjoškolca u gradu Berwick u Kanadi vršnjaci maltretirali jer je u školu došao u ružičastoj majici. Danas djece i vršnjaci u Republici Hrvatskoj kontinuirano u osnovnim i srednjim školama svake godine vrijedno obilježavaju taj dan dolaskom u školu obučeni u ružičastu majicu u znak podizanja svijesti o tom problemu.

Pravni okvir implementacije preventivnih programa u školski sustav

Važno je istaknuti kako su osobe do 18 godina starosti, djeca i mladi, zaštićeni Ustavom Republike Hrvatske kao i međunarodnim dokumentima kojih je naša država potpisnica. Jedan od najznačajniji međunarodnih dokumenata je Konvencija o pravima djeteta UN-a iz 1989. godine te člankom 19. jasno govori o zaštiti djeteta od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda, iskorištavanja ili zlostavljanja. Potpisivanje Konvencije pokrenulo je formiranje dodatnih zakonodavnih okvira vezano uz nasilje među djecom. Sukladno Obiteljskom zakonu je propisano da je svatko „dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebice o svim oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta“, što se tiče i školskih djelatnika u slučaju vršnjačkog nasilja. Nastavno na to, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, člankom 70. obvezuje „Učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni su poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja školske ustanove koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu“. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku a sada Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike donijelo je „Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine“ u kojoj piše da je ključ prevencije nasilja u školama i učinkovitosti preventivnih programa u kombinaciji teorijske snove i razvoja socijalnih vještina, stavova i vrijednosti djece i mladih. Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine. (2017). Zagreb. „Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. – 2020. godine“, koju donosi Ministarstvo socijalne politike i mladih, kao neke od mjera zaštite od nasilja u školama ističe podršku financiranju programa suzbijanja nasilja među djecom i nad djecom u školskom okruženju na svim razinama, osiguravanje kontinuirane edukacije djelatnika, djece i roditelja u vezi vršnjačkog nasilja, uvođenje programa vršnjačke medijacije u školski kurikulum. Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine. (2017). Zagreb. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izdalo je „Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima“ te ga je Vlada RH prihvatila 2004. godine. Ciljevi programa su prevencija novih slučajeva vršnjačkog nasilja,

edukacija stručnjaka koji rade s djecom i mladima te ublažavanje i uklanjanje posljedica nasilja. Program aktivnosti sprječavanja nasilja među djecom i mladima. (2004.) Zagreb. Nadalje, spomenuto Ministarstvo donijelo je i „Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima“, iste godine. Protokol sadrži obveze nadležnih tijela (odgojno-obrazovnih institucija, centara za socijalnu skrb i policijskih uprava) i načine njihove suradnje. Nedostatak navedenog Protokola je što se više odnosi na pojavu fizičkog nasilja koje ima vidljive posljedice te daje upute kako reagirati u tom slučaju te ne donosi smjernice što i kako kada je u pitanju verbalno, socijalni ili psihološko nasilje. Protokol o postupanju u slučajevima nasilja među djecom i mladima. (2004.) Zagreb. Dodatno, svaka škola ima svoje dokumente u kojima je dotaknuta i tema nasilja među djecom, a to su: Godišnji plan i program rada škole, Školski preventivni program, Školski program za suzbijanje nasilja, Odredbe statuta o pedagoškim mjerama, Evidencija o neprihvatljivim oblicima ponašanja učenika, Analiza odgojno-obrazovnog stanja u razrednom odjelu, Etički kodeks, Pravilnik o kućnom redu.

Izazovi u implementaciji i širenju programa

Iz svega navedenog, može se iščitati kako su upravo škole prvo mjesto preventivnih investicija, pogotovo vezano uz vršnjačko nasilje. Kao što je prethodno spomenuto, Hrvatska poprilično zaostaje s osmišljavanjem i provedbom preventivnih programa, a razlozi tome mogu biti razni. Primjerice, ograničena financijska sredstva i resursi. Svaki preventivni program zahtijeva ulaganje u materijale, tehničku opremu, priručnike. Iako je u „Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. – 2020. godine“ navedeno kako će se osigurati financijska podrška programima za suzbijanje nasilja među djecom, ta sredstva nisu uvijek dovoljna. U zadnje vrijeme se puno govori o Europskim fondovima i bespovratnim sredstvima Europske Unije tako da bi se pomoć mogla pronaći i u njima. Što se tiče provoditelja programa, odnosno nastavnika i/ili stručnih suradnika, moguć je manjak zainteresiranih pedagoških djelatnika za provedbu programa. Kod nastavnika se često javlja osjećaj preopterećenosti školskim obavezama pa time i otpor prema ulaganju dodatnih napora u ovakve aktivnosti. Nastavnici koji se nevoljko upuste u izvođenje programa ili ne vjeruju u njegovu učinkovitost, mogu narušavati pravilno izvođenje prevencije, mijenjati ili preskakati sadržaj i slično. Idealno bi bilo da ovakve programe provode visoko motivirani djelatnici, međutim kako to nije uvijek slučaj, moguće je educirati postojeće nastavnike te podići njihov entuzijazam i motivaciju. Sustavna podrška od strane instruktora, u vidu konzultacija za nastavnike ili zajedničkih sastanaka, omogućila bi svima da podijele svoja iskustva, frustracije i poteškoće s kojima se susreću. S druge strane, tu je stav škole i općenito školska klima. Podrška od strane ravnatelja i stručnih djelatnika je neizostavna. Brojne škole muče se s organizacijom vremena i aktivnosti u školama, no ukoliko ima volje i fleksibilnosti djelatnika, za sve može naći rješenje. Inače se dovoljno rano zna za implementaciju programa, tako da škola ima dovoljno vremena razraditi detaljan plan njegovog uklapanja u školski raspored. Što se tiče školske klime, provođenje preventivnih programa je obavezno međutim škole još uvijek imaju autonomiju u odabiru takvih programa. Nerijetko se odabiru programi koji ne zahtijevaju puno vremena i novaca i najčešće ne odgovaraju stvarnim potrebama škole i učenika. U slučaju izbora programa, bolje je odabrati program koji je pod vodstvom neke organizacije i udruge koja pruža podršku i nadgleda provedbu nasuprot programa koje škola sama osmisli.

Zaključak

Nasilje među djecom postaje učestala pojava koja se pretvara u problem. Vršnjačko nasilje karakterizira trajanje, ponavljanje negativnih postupaka (s namjerom) i neravnopravan odnos moći. Ovo nepoželjno ponašanje nosi posljedice kako za dijete koje nasilje trpi, tako i za dijete koje nasilje čini. Istraživanja su pokazala kako se nasilje najčešće događa između 4. i 8. razreda osnovne škole. U Hrvatskoj gotovo svako četvrto dijete svakodnevno trpi neki oblik nasilja. Od njih su 19% pasivne žrtve, a 8% „provokativne žrtve“, odnosno djeca koja nasilje doživljavaju ali i čine. Društvo prepoznaje važnost borbe protiv svih oblika nasilja nad djecom i među djecom. Unatoč, unapređivanju propisa, nasilje nad djecom i među djecom još uvijek je široko prisutno. Vrlo važno je osnažiti i pojačati preventivne aktivnosti na svim razinama, provoditi propise u praksi, odlučnije zaštititi žrtve i sankcionirati počinitelje, te ojačati međuresorsku suradnju. U Republici Hrvatskoj program koji je naišao na najveći učinak bio je „Stop nasilju među djecom“, odnosno „za sigurno i poticajno

okruženje u školama“ pod vodstvom UNICEF-a. U nedostatku domaćih programa, koji su teorijski utemeljeni i evaluirani, može se posegnuti za učinkovitim svjetskim primjerima. Jedan od njih je Steps to Respect program namijenjen djeci od 3. – 6. razreda, s ciljem smanjenja i prevencija nasilja, jačanja individualnih kompetencija, modifikacije školskog okruženja te edukacije školskih djelatnika. Ovaj program, s teorijskim utemeljenjem u socijalnom učenju, kroz dvije evaluacije pokazao je odlične rezultate u porastu promicanja nenasilne politike i strategije, poboljšanju školske atmosfere među učenicima i nastavnicima, manjem broju slučajeva nasilja te razvoju osobnih socioemocionalnih kompetencija. Konvencija o pravima djeteta senzibilizirala je javnost za probleme nasilja među djecom, što je vidljivo u zakonodavnim okvirima Republike Hrvatske. „Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine“ i „Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. – 2020. godine“ prepoznaju da je ključ prevencije nasilja u školama i učinkovitosti preventivnih programa u kombinaciji teorijske snove i razvoja socijalnih vještina, stavova i vrijednosti djece i mladih te važnost financijske podrške, edukacije djelatnika i mijenjanja školskog kurikulumu. Prevencija problema vršnjačkog nasilja je u Hrvatskoj tek u fazi istraživanja i utvrđivanja raširenosti pojave, tj. daleko od uhodane provedbe i evaluacije učinkovitih programa.

Literatura:

- Juul, J. (2018.). Agresivnost! Nov i opasan tabu?. Zagreb: Harfa.
- Klarić, D. (2014.). Prepoznaj i djeluj!. Zagreb: Školska knjiga.
- M. Field, E. (2004.). Živjeti bez nasilja. Zagreb, Naklada Kosinj.
- Reić Ercegovac, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. Školski vjesnik : časopis za pedagoški teorijsku i praksu, 65 (2), 251-271.
- Sesar, K. (2011). Obilježja vršnjačkog nasilja. Ljetopis socijalnog rada 2011., 18(3), 497-526.
- Konvencija o pravima djeteta, https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (13.05.2019).
- Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. – 2020. godine. (2014). Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih.
- Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine. (2017). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
- Obiteljski zakon, <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (103/15.98/19.47/20.49/23.156/23).
- Poliklinika za zaštitu djece i mladih. (2010). Nasilje među djecom. Preuzeto s <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/> (15.05.2019).
- Program aktivnosti sprječavanja nasilja među djecom i mladima. (2004.) Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (MOBMS).
- Protokol o postupanju u slučajevima nasilja među djecom i mladima. (2004.) Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (MOBMS).
- UNICEF. (2010.). Za sigurno i poticajno okruženje u školama priručnik. Preuzeto s https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2015/09/Stop_nasilju_medju_djecom_prirucnik.pdf (15.05.2019.).
- Ustav Republike Hrvatske, Republike-Hrvatske
Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/01_zakon_o_odgoju_i_obrazovanju_u_oiss.pdf(87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23)
- Zakon o socijalnoj skrbi, <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> (18/22.46/22.119/22.71/23.156/23).
- Blueprints Programs, <https://www.blueprintsprograms.com/evaluation-abstract/steps-to-respect> (15.05.2019).
- Izješće o radu pravobranitelja za djecu za 2022. godinu, Zagreb

PEER VIOLENCE IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Snježana Bošnjak, graduate social worker
HRVATSKI ZAVOD ZA SOCIJALNI RAD
ŽUPANIJSKA SLUŽBA U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJI
PODRUČNI URED POŽEGA
(CROATIAN INSTITUTE FOR SOCIAL WELFARE
COUNTY SERVICE IN POŽEGA-SLAVONIA COUNTY
DISTRICT OFFICE POŽEGA

Abstract: Peer violence is defined as unwanted aggressive behavior directed towards a specific person, which is repeated for a long time and in which there is a disparity of strength or power between the perpetrator and the victim, and it began to be observed in the 70s in the Scandinavian countries under the term mobbing, which was introduced by the school doctor Heinemann using it in the context of racial discrimination. This word comes from the English word mob, and it marks a relatively large and anonymous group of people involved in action towards a deviant individual. Soon after, an interest in studying peer education of violence also appeared in the rest of the world, and it became known that there are various forms of peer violence. Some statistics in the US show that there are over six million boys and four million girls annually involved in fights on the school grounds, a student was attacked every seven minutes on the playgrounds. In order to promote non-violent behavior, the National Anti-Violence Day is celebrated every year of peer violence or "Pink Shirt Day", known in Croatia as the Day of Pink Shirts. Peer violence leaves negative consequences for those who participate in it. Victims and perpetrators victims of peer violence, on average, more often suffer from depressive and anxiety disorders and suicidal thoughts, even in adulthood, people can show harmful patterns of behavior due to peer pressure violence during school days. In terms of reducing the incidence of peer violence, a very important factor is precisely this prevention at all levels of the educational system. In the form of reduction of manifestations, various programs and violence prevention measures are used, and it has been shown that they are successful methods perpetrators and victims with understanding, but persistently (non-violently) punish the perpetrators, include community and parents and educate children, serve as a positive example and set strict boundaries around it what is acceptable behavior and what is not.

Keywords: bullying, Croatian legislative framework, violence, prevention, peers